

KARZAT

Különös módon, zavarba ejtően keveredik az idő **Eörsi István** realista drámájában, a **Kihallgatásban**. Ülünk a sötét falak közt, dörrenő vasajtók robajától újra és újra összerendezve, a feszültségtől merev izomzattal ezen a kétségekké és reménnyel teli 1989-es nyárelőn, nézőként a kaposváriak vendéggjátékán, s mintha minden fejreállna bennünk és körülöttünk. Nézők vagyunk és mégsem sikerül kényelmes kívülre vackolódnunk, sehogy sem szűnik a gyomorszorító izgalom, a beszorítottság szinte fizikai érzete. Színházban vagyunk és mégsem, valahogy az egész valóságosabb, mint máskor, s nemcsak attól válik ez percről percre világosabbá, mert a nézőteret leplek fedik, mintha valakit vagy valamit gyászolnánk itt ma este (s a végén úgy érzi az ember, hogy valóban temettünk), s nem is azért, mert a színpad mögé terelnek minket, mintha ostromzár venné körül a színházat, s mi idehúzódunk, talán végső menedékhelyünk épp ez a rideg és szűk tér, ahol a börtönvilág zöreije vesznek körül minket. Hamisítatlan 1989-es nézők vagyunk tépett idegekkel, kavargó asszociációkkal, annyira érintettek, hogy már alig vagyunk „nézőknek” nevezhetők. Inkább vagyunk börtönlakók mi is, akár a játék résztvevői: végül is akárcsak ők, mi is megoldhatatlan kérdésekkel viaskodunk, csapdában érezzük magunkat és fogalmunk sincs, mi lesz a körülöttünk folyó játszmák végső kimenetele. Vannak pillanatok, amikor valahogy kiszolgáltatottan és megalázottan ülünk a kemény ülésen, s bár a pofonok, amiket kapunk, nem az arcunkon csattannak, hanem képletsek, de mégiscsak pofonok.

A játék ideje 1953. A börtön amolyan ötvenes évekbeli, pontosak a szavak, a gesztusok, az egyenruhák. Hiteles a testi kín, amely olyan természetes ezekben az években, olyan „bevett” és „ildomos”, akár a deres vagy a máglya a sötétnek nevezett középkorban. A helyzet is igazi „ötvenes

évekbeli”: valamikori barátok, fegyvertársak, elvtársak néznek egymással farkasszemet. Börtönőr és bebörtönzött tulajdonképpen ugyanarra az ügyre gondol, ugyanazt véli hűségesen szolgálni, egyetlen örült tévedés bűnösei és áldozatai, egyszerre, egy időbe és egyetlen börtönbe — képletes és valódi falak közé — zárva. S legfőképpen — s ez az, ami ebben az egérfogóban a legkörülmönfontabb — közös a múltjuk. Ugyanarról a háború előtti börtönről álmodják lidércnyomásos álmaikat, amelyben ők még valaha „boldog rabok” voltak, s tán még a kínban is volt valami boldogító értelem, a testi fájdalom is „szólt valamiről”, s tudni vélték, mi miért történik velük, és ki van a börtönfalon túl, a másik oldalon.

Igen, bármilyen képtelenül hangzik is, ezek az 1953-as börtönlakók régvolt, boldogabb börtönövekről álmodoznak.

Az író, **Eörsi István**, aki személyiséget adott nekik, s szavakkal és gesztusokkal felruházta őket, élményeit későbből — másnak hitt, másnak mondott, másnak hirdettett időkből nyerte. Nem ingyen jutott hozzá. Zárt ajtók mögött tett „tanulmányútja” a konszolidációs korszak kezdetének nevezett évekre esett, s az 1989-es néző etől aztán végképp úgy érezheti magát a vasajtók idegkéig hatoló csapódása közepette, hogy valahová be van zárva maga is.

Lidérces álom színház után: börtönlakóként színházasdit játszunk, hogy játék közben szabadnak érezhessük magunkat, de már elfelejtettünk mindent, s csak börtönösdit tudunk játszani. Persze ez csak álom. Így álmodunk 1989-ben.

Szalak Erika